

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни
УРБАНІСТИЧНА ГЕОГРАФІЯ

підготовки бакалавра
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)
освітньо-професійної програми Середня освіта. Географія. Економіка

*Силабус навчальної дисципліни складено
для денної та заочної форми навчання*

Силабус навчальної дисципліни «Урбаністична географія» підготовки бакалавра, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014.07 Середня освіта. (Географія), за освітньо-професійною програмою Середня освіта. Географія. Економіка

Розробник: к. геогр. н., доцент кафедри економічної та соціальної географії
Поручинський В. І.

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії

протокол № 5 від 15 грудня 2020 р.

Завідувач кафедри: Л. Ю. Матвійчук

проф. Матвійчук Л. Ю.

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка, Спеціальність: 014 Середня освіта. Географія Освітня програма: Середня освіта. Географія. Економіка Бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 150/5		Рік навчання 3-ий
		Семестр 6-ий
ІНДЗ: <u>немає</u>		Лекції 32 год.
		Практичні (семінарські) 32 год.
		Самостійна робота 76 год.
		Консультації 10 год.
	Форма контролю: <u>залік</u>	

Таблиця 2

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Заочна форма навчання	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка, Спеціальність: 014 Середня освіта. Географія Освітня програма: Середня освіта. Географія. Економіка Бакалавр	Вибіркова
Кількість годин/кредитів 150/5		Рік навчання 5-ий
		Семестр 10-ий
ІНДЗ: <u>немає</u>		Лекції 12 год.
		Практичні (семінарські) 12 год.
		Самостійна робота 112 год.
		Консультації 14 год.
	Форма контролю: <u>залік</u>	

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Таблиця 3

Викладач	Поручинський Володимир Іванович
Науковий ступінь	Кандидат географічних наук
Вчене звання	Доцент
Посада	Доцент кафедри економічної та соціальної географії
Контактна інформація	тел. +0506785477 e-mail poruchynsky@gmail.com
Дні занять	

III. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Анотація курсу

Дисципліна «Урбаністична географія» є складовою частиною дисциплін вільного вибору студента. **Предметом** вивчення навчальної дисципліни є основні теоретичні положення урбаністики та гоурбаністики, загальні закономірності та особливості територіальної організації міського населення у світі, Україні та її регіонах.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Урбаністична географія» є формування у студентів системних знань і розуміння концептуальних основ територіальної організації населення, закономірностей розміщення і розселення міського населення, теорій урбанізації і територіальної рухомості населення, історію і сучасний стан міського населення у світі та в Україні, особливості міського розселення, організацію виробничої і невиробничої сфери як умови розвитку розселення.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Урбаністична географія» є:

- навчити студентів аналізувати територіальну організацію населення;
- вивчити тенденції і фактори зміни розселення і міграційної рухомості населення;
- засвоїти основні прийоми прогнозування змін в територіальній організації населення;
- визначити особливості територіальної організації міського населення у світі, Україні та її регіонах.

Результати навчання

У результаті вивчення дисципліни студенти мають здобути наступні практичні навички та уміння:

Інтегральна компетентність (ІНТ): здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми комплексного регіонального дослідження, що передбачає застосування теорій і методів сучасної геоурбаністики, проведення певних досліджень.

Загальні компетентності (ЗК): здатність використовувати у професійній діяльності знання з галузей природничих, соціально-гуманітарних та економічних наук; здатність вирішувати проблеми у професійній діяльності на основі абстрактного мислення, аналізу, синтезу та прогнозу; здатність до пошуку, обробки і аналізу інформації з різних джерел, що необхідна для розв'язування наукових і професійних завдань.

Фахові компетентності (ФК): знання та практичні навички на рівні новітніх досягнень, що необхідні для дослідницької та/або інноваційної діяльності у сфері економічної та соціальної географії; здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні проблем економічної та соціальної географії; здатність до використання принципів, методів та організаційних процедур дослідницької та/або інноваційної діяльності.

Знати: основні поняття та зміст соціологічних концепцій міста та урбаністики; особливості структури міського простору в залежності від історичних, політичних, географічних та інших факторів; основні методи дослідження міста та урбаністики.

Вміти: аналізувати факти та явища, які впливають на формування міського середовища; застосовувати отримані знання при здійсненні досліджень міста та урбаністичних тенденцій; вміти визначати та аналізувати основні проблеми міста та міського населення; визначати основні зони конфліктів у міському середовищі, здійснювати їх з та пропонувати способи вирішення на базі існуючих світових практик.

Структура навчальної дисципліни

Таблиця 4

Структура навчальної дисципліни для денної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекції.	Практичні роботи.	Самостійна робота	Консультації	Форма контролю */ Бали
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи розвитку міст та урбанізації						
Тема 1. Урбаністична географія як наука	4	2	-	2	-	ДС/2
Тема 2. Становлення міст: генезис розвитку міст та міських агломерацій	10	2	2	6	-	ІРС,РЗ/2
Тема 3. Класифікація і типологія міст	12	2	2	8	-	ІРС, РЗ/3
Тема 4. Основні історичні етапи розвитку міст	6	2	2	2	-	ІРС/3
Тема 5. Особливості та перспективи сучасної урбанізації	12	2	2	6	2	ІРС/3
Тема 6. Міські системи. Моделі урбанізованих систем	12	4	4	2	2	ІРС/3
Модульна контрольна робота 1						30
Разом за змістовим модулем 1	56	14	12	26	4	46
Змістовий модуль 2. Територіальна організація та розвиток міст						
Тема 7. Міські агломерації	12	2	2	8	-	ІРС/2
Тема 8. Урбанізований район і зона. Мегаполіси	14	2	2	10	-	ІРС/2
Тема 9. Світові (глобальні) міста	12	2	2	8	-	ІРС, ДБ/3
Тема 10. Економічні, демографічні та екологічні проблеми міст	14	2	4	6	2	ДС/3
Тема 11. Міжнародний досвід здійснення міської політики	8	2	2	4	-	ІРС/2
Тема 12. Концепція сталого міського розвитку	12	2	2	6	2	ІРС,ДБ/5
Тема 13. Особливості урбанізації в Україні	12	4	4	4	-	ІРС/5
Тема 14. Планування соціально-економічного та просторового розвитку міст України	10	2	2	4	2	ІРС,ДБ/2
Модульна контрольна робота № 2						МКР/30
Разом за змістовим модулем 2	94	18	20	50	6	54
Всього годин/Балів	150	32	32	76	10	100

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР –

модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

Таблиця 5

Структура навчальної дисципліни для заочної форми навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лекції.	Практичні роботи.	Самостійна робота	Консультації	Форма контролю */ Бали
Тема 1. Урбаністична географія як наука	26	2	2	20	2	ДС/5
Тема 2. Класифікація і типологія міст	26	2	2	20	2	ІРС, РЗ/7
Тема 3. Міські системи. Моделі урбанізованих систем	28	2	2	20	4	ІРС/7
Тема 4. Урбанізований район і зона. Мегаполіси	24	2	2	18	2	ІРС/7
Тема 5. Світові (глобальні) міста	24	2	2	18	2	ІРС, ДБ/7
Тема 6. Особливості урбанізації в Україні	22	2	2	16	2	ІРС, ДБ/7
Модульна контрольна робота						60
Всього годин / Балів	150	12	12	112	14	100

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

Завдання для самостійного опрацювання

Таблиця 6

№ з/п	Тема
1	Джерела і шляхи урбанізації
2	Історичні стадії урбанізації
3	Перші столиці та їх функції
4	Утворення перших міст-мільйонників
5	Теорія стадії урбанізації за Дж. Джіббсом
6	Теорія розміщення міст за В. Крісталлером
7	Особливості української урбанізації у ХХ ст
8	Природно-просторові ресурси міста
9	Мікрогеографія та мікродемографія міст країни
10	Зміни основних показників урбанізації у ХХ ст
11	Особливості та перспективи сучасної урбанізації

ІV. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо студента

Для одержання високого рейтингу необхідно виконувати наступні умови:
– не пропускати навчальні заняття, не спізнюватися на них та не займатися сторонніми справами на заняттях;

- чітко й вчасно виконувати навчальні завдання та завдання для самостійної роботи;
- брати участь у контрольних заходах (поточний, модульний, підсумковий та контроль самостійної роботи).

За об'єктивних причин (наприклад, хвороба) навчання може відбуватись в он-лайн формі (змішана форма навчання) за погодженням із деканатом та керівником курсу.

Політика щодо академічної доброчесності

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення принципів академічної доброчесності:

- виконувати всі поточні завдання та підсумковий контроль самостійно без допомоги сторонніх осіб;
- списування під час контрольних заходів (в т. ч. із використанням мобільних пристроїв) заборонено;
- надавати для оцінювання лише результати власної роботи;
- не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Самостійно вивчати матеріал пропущеного заняття, за умов не виконання завдань практичного або лабораторного занять відпрацювати їх під керівництвом викладача та захистити у час передбачений графіком консультацій викладача.

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (до -50 %). Перескладання модулів відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

V. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Рейтингову кількість балів здобувача освіти формують бали, отримані за модульні контрольні роботи, (максимум – 60 балів) та виконання завдань тем змістових модулів (максимум – 40 балів).

До модульної контрольної роботи допускаються здобувачі освіти, які опрацювали весь обсяг теоретичного матеріалу в т.ч. і матеріал самостійно, виконали практичні роботи.

Форма підсумкового контролю – екзамен.

На іспит виносяться основні питання, типові та комплексні задачі, ситуації, завдання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

До екзамену не допускається здобувач вищої освіти, який набрав менше ніж 20 балів за навчальну роботу впродовж семестру, не виконав і не здав усі практичні завдання, не відвідував без поважних причин більшу частину лекцій.

Орієнтований перелік питань до екзамену

1. Поняття про абсолютні та відносні показники описання населення.
2. Позитивні та негативні риси урбанізації.
3. Феномен гіперурбанізації.
4. Основні форми міського розселення і їх обумовленість природними та соціально-економічними факторами.
5. Вплив на розселення населення рівня розвитку виробничих сил, природних умов і ресурсів.
6. Міські поселення постійні і тимчасові.
7. Рівні територіальних систем, ареали та райони розселення.
8. Міста як опорні пункти розселення.
9. Оптимізація територіальної організації міського розселення і вирішення проблем охорони навколишнього середовища.
10. Екологічне співставлення населених місць і природного середовища.
11. Поняття екологічного планування міста.
12. Методи описання міського розселення.
13. Показники щільності населення.
14. Показники нерівності розміщення міського населення.
15. Абсолютні і відносні показники розміщення міського населення.
16. Природні і соціально-економічні фактори, що визначають щільність міського населення.
17. Загальні закономірності розміщення міського населення в залежності від природних факторів.
18. Залежність міського розселення від рельєфу і віддаленості від морського побережжя.
19. Залежність розміщення міського населення від переважаючого типу економіки.
20. Вплив особливостей розміщення міського населення на соціально-економічний розвиток і екологічну ситуацію.
21. Створення перших міських поселень на Землі.
22. Стародавні міста Сходу: Єгипет, Межиріччя, Індія, Китай.
23. Розквіт міського розвитку у античні часи: від міст Східного Середземномор'я (Палестина, Фінікія) до Стародавньої Греції і міст Римської імперії.
24. Середньовікові європейські міста: функції, особливості розміщення і внутрішня структура Епохи Відродження – новий розквіт міського розвитку.
25. Середньовікові міста Сходу: арабські, індійські, китайські. Їх відмінності від європейських міст.
26. Історико-стильові особливості озеленення.
27. Стародавні міста на території сучасної України.
28. Міста Нового часу у Європі: становлення сучасних промислово-торгових міст – Амстердам, Брюссель та ін.
29. Особливості розвитку основних європейських столиць – Париж, Лондон, Берлін.

30. Появлення європейських міст у колоніях. Особливості нових міст у Північній Америці, Латинській Америці, Азії, Африці.
31. Розвиток міського розселення в Україні у Новий час.
32. Диференціація урбанізації по країнах світу до кінця Нового часу. Важливі міста світу до початку ХХ ст.
33. Типологія міст. Форми міських поселень і міського розселення.
34. Міське розселення у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються.
35. Міські агломерації, конурбації, мегаполіси, групові системи населених міст.
36. Територіальні і функціональні системи міських поселень.
37. Теорії розміщення і розподілу міст: Ціпфа, Крісталлера.
38. Концепції економіко-географічного положення міст.
39. Мікрогеографія міст.
40. Планувальна і соціально-економічна структура міст.
41. Основні тенденції розвитку процесів урбанізації і систем міст у сучасному світі.
42. Зв'язок урбанізації з міграцією і демографічними процесами.
43. Стадії урбанізації. Субурбанізація і рурбанізація.
44. Стадії урбанізації в різних країнах світу.
45. Територіальні основи міської (містобудівельної) політики в країнах світу.
46. Управління розвитком міста як інтегральним соціально-економічним суспільством, системою, комплексом.
47. Трансформація міського розселення під впливом управлінських рішень.
48. Особливості міського поселення на початку ХХ ст.
49. Особливості міських поселень в Україні.
50. Комплексна типологія міських поселень в Україні.
51. Регіональна географія міст України і міська політика в країні.
52. Селища міського типу як перехідна форма між міськими і сільськими поселеннями.
53. Зміни принципів українського містобудування в останні десятиріччя ХХ ст.
54. Основні тенденції зміни демографічної і міграційної ситуації у містах України.
55. Економічна основа існування суспільства. Типи господарства.
56. Основні принципи розміщення виробництва на різних етапах розвитку міського суспільства.
57. Зайнятість міського населення як інтегральний показник рівня соціально-економічного розвитку.
58. Економічні причини територіального перерозподілу міського населення (міграції).
59. Трудові міграції між країнами і регіонами.
60. Значення невиробничої сфери (сфери послуг) у містах.

VI. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Навчальна дисципліна оцінюється за 100 бальною шкалою. Переведення балів внутрішньої 100 бальної шкали в національну шкалу здійснюється наступним чином:

Таблиця 7

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка
90–100	Відмінно
82–89	Дуже добре
75–81	Добре
67–74	Задовільно
60–66	Достатньо
1–59	Незадовільно

VII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Асоціації міст України [електронний ресурс] : [Офіційний сайт Асоціації міст України] / Режим доступу : <http://auc.org.ua/bill>.
2. Дмитрук О. Ю. Урбаністична географія з основами урбогеоекології (ландшафтознавчий аспект): Навч. посібник. К., 2000.
3. Дронова О. Л. Геоурбаністика: навчальний посібник. К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2014. – 419 с.
4. Лаппо Г. М. География городов. М.: Владос, 1997. 479 с.
5. Поручинський В. І., Сосницька Я. С. Класифікація і типологія міських поселень України. *Часопис соціально-економічної географії*: міжрегіон. зб. наук. праць. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. Вип. 18 (1). С. 98-101.
6. Поручинський В. І. Курс лекцій «Урбаністична географія». Луцьк: Вежа-Друк, 2016. 79 с.
7. Поручинський, В. І., Поручинська І. В., Слащук А. М. Огляд основних екологічних загроз урбанізованого середовища регіонів України [Текст]. *Наукові записки СумДПУ імені А. С. Макаренка*. Географічні науки: збірник наукових праць/Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка; Українське географічне товариство, Сумський відділ; редкол.: Б. М. Нешатаєв (гол. ред.), А. О. Корнус та ін. Суми, 2018. Вип. 9. С. 95–100.
8. Pavlovska T. Urban population of Volyn region: resettlement and dynamics / T. Pavlovska, T. Pohrebskyi, G. Golub, V. Poruchynsky // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна: зб. наук. праць. Х.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2019. Сер. «Геологія – Географія – Екологія». – Вип. № 50. – С. 148-155.
9. Поручинський В. І., Поручинська І. В., Ніколайчик А. Особливості транспортно-географічного положення міст Волинської області [Текст] *Молодий вчений*. 2020. № 4. С. 257-260.
10. Урбаністика: Конспект лекцій / О. С. Безлюбченко, О. В. Завальний. Харків: ХДАМГ, 2002. 208 с.

11. Урбаністика: Навчальний посібник / О. С. Безлюбченко, О. В. Завальний. – Харків: ХДАМГ, 2003. – 244 с.

12. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: монографія / за ред. К. Мезенцева, Я. Олійника, Н. Мезенцевої. Київ: Видавництво «Фенікс», 2017. 438 с.